

تاریخچه سازمان زندانها بعد از پیروزی انقلاب اسلامی

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و تغییرات شگرف اجتماعی و فرهنگی جامعه و جایگزینی ارزش های متعالی الهی و انسانی در تمام شئون زندگی مردم، ایجاب می کرد به مقوله زندان ها که در واقع بخشی از زندگی اجتماعی محسوب می شدند، توجه ویژه شود.

شرایط اولیه از پیروزی انقلاب و ضرورت تثبیت نهادهای حاکمیت به گونه ای بود که رهبران فکری و سیاسی انقلاب با پشتکاری وصف ناپذیر به سرعت به سر و سامان دادن امور پرداخته و با وضع قوانین و مقررات فوری از طریق تنها نهاد رسمی فانوگذار ای آن سال ها (یعنی شورای انقلاب اسلامی) یکی پس از دیگری وضعیت مدیریت آن ها را مشخص می نمود. امور زندان ها از جمله امور مهمی بود که خیلی زود مورد توجه قرار گرفت. در اردیبهشت ماه سال 1385 اولین تصمیم شورای انقلاب در خصوص زندان ها در قالب مصوبه، اتخاذ و زندان ها به طور کامل از سیستم اجرایی به بدنه دستگاه قضایی متصل و ابتدا به وزارت دادگستری وقت و پس از مدتی و با تشکیل شورای عالی قضایی مسئولیت اداره زندان ها به این شورا سپرده شد.

به طور طبیعی در این سال ها و تا زمان تشکیل سازمان زندان ها در اواخر سال (1364 حدود هشت سال) ناگزیر برای اداره زندان ها و بازداشتگاه ها در سطح کشور از توان نهادهای متعددی نظیر کمیته های انقلاب اسلامی - شهربانی کل - سازمان های اطلاعاتی و امنیتی و برخی دیگر از نهادها بهره برده و تمامی این نهادها تحت تولیت شورای سرپرستی زندان ها که متشکل از سه نفر عضو منتخب شورای عالی قضایی بود، انجام وظیفه می کردند.

به طور قطع و به خاطر تعدد مدیریت های مراکز نگهداری مجرمان، در این سال ها، حرکت های اصلاحی و تربیتی نمی توانست به شکلی واحد اجرا شود و گاه به لحاظ شرایط زمانی، ناگزیر از نگهداری صرف مجرمان بودند، در این سال ها وضعیت بهداشتی، زیستی و ... زندان ها در حد مطلوبی نبود و به طور کلی تفکر پلیسی بر جای مانده از رژیم طاغوت هنوز در بدنه مدیریت زندان ها خودنمایی می کرد.

از طرفی مدیریت کلان زندان ها در آن مقطع به علت شورایی بودن و عدم تصمیم گیری واحد، کارایی لازم را از دست داده بود. به همین خاطر و جهت اجرایی نمودن رهنمود اندیشمندانه امام راحل (ره) در تبدیل زندان ها به دانشگاه برداشتن گام های عملی در انسجام مدیریت زندان ها ضروری می نمود. خوشبختانه این دوراندیشی همراه با پیگیری مجدانه و دلسوزانه جامعه، باعث شد تا در بهمن ماه سال 1364 قانون تبدیل شورای سرپرستی زندان ها به سازمان زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور در 10 ماده و 2 تبصره از تصویب مجلس شورای اسلامی گذشت. پس از تصویب و ابلاغ این قانون، هسته ای اولیه سازمان زندان ها از ابتدای سال 1365 بنیانگذاری و حجت الاسلام و المسلمین مجید انصاری که تلاش زیادی برای تشکیل سازمان مصروف داشته بود به عنوان اولین رئیس سازمان منصوب شد. در مدت کوتاه مدیریت ایشان به عنوان رئیس سازمان، تشکیلات اولیه سازمان طراحی و در سطح استان ها نیز ادارات کل زندان ها عهده دار سرپرستی زندان ها و بازداشتگاه ها و تمامی مراکز اقدامات تأمینی استان شدند. در این مدت مدیران تازه منصوب شده در استان ها در اجرای مفاد قانون و در کوتاه ترین مدت ممکن، سعی نمودند تا تمامی مراکز را که به نوعی در اختیار سایر نهادها بود، تحت سرپرستی خود درآوردند. هر چند در سال های اولیه تاسیس سازمان نحوه ی تحویل و تحول زندان ها با مشکلات و بعضاً مقاومت هایی روبرو بود، ولی مدیران جوان و عاشق خدمت با تدابیر تشکیلات اولیه ی ادارات زندان ها را راه اندازی و بدین ترتیب و پس از حدود 9 سال، سازمان زندان ها در مرحله ی تثبیت قرار گرفت.

در اواسط سال 1366 و پس از انتخاب جناب آقای انصاری به عنوان نماینده ی مردم در مجلس شورای اسلامی، مسئولیت سازمان تازه تاسیس زندان ها به عهده حجت الاسلام و المسلمین شیخ اسماعیل شوشتری - که تجارب ذی قیمتی در قانون گذاری و مسایل قضایی داشت - گذاشته شد.

ایشان نیز در مدت تصدی خود (حدود دو سال) در جهت تثبیت کامل ساختار تشکیلاتی سازمان گام های موثری برداشتند. در این مقطع آیین نامه ی زندان ها اصلاح و برای اولین بار مفاهیم اصلاحی و تربیتی و مقولات فرهنگی در بند آیین نامه تجلی شد، در این دوران، تشکیلات اداری سازمان کامل گشت.

در شهریور 1368 و با توجه به انتصاب آقای شوشتری به سمت وزیر دادگستری، شهید سیداله لاجوردی چهره ی شناخته شده انقلاب و مبارز خستگی ناپذیر زندان های رژیم ستم شاهی از سوی رئیس محترم وقت قوه ی قضاییه مسئولیت اداره ی سازمان زندان ها را پذیرفتند.

با توجه به گذشت بیش از 3 سال از تشکیل سازمان زندان ها و تثبیت نسبی تشکیلات اداری زندان ها، ایشان با تکیه بر نیروهای متعهد و دلسوز سطح زندان ها حرکت اصلاحی را شروع، و در مدت هشت سال تصدی این مسئولیت اقدامات موثری را به انجام رساندند. در این مدت قانون استخدامی کارکنان زندان ها به تصویب و به تدریج نیروهای رسمی جایگزین نیروهای انتظامی به ویژه در پست های حساس و مدیریتی شدند.

اقداماتی نظیر زیباسازی محیط داخلی زندان ها، حرکت به سمت خودکفایی زندان ها، تمرکززدایی در امر مدیریت زندان و دادن اختیارات به مدیران محلی و استانی از دیگر اقدامات وی بود و به تعبیر جناب آقای سید مرتضی بختیاری جانشین بعدی ایشان به عنوان رئیس سازمان زندان ها، «بنیان زندانبانی اسلامی» در این دوران پی ریزی شد. پس از هشت سال مدیریت شهید لاجوردی و کناره گیری ایشان از این مسئولیت، جناب آقای سیدمرتضی بختیاری که سابقه ای طولانی در دستگاه قضایی داشتند و به مسایل کلی زندان ها نیز اشراف داشتند به عنوان چهارمین رییس سازمان زندان ها منصوب شدند که در دوران ایشان اقدامات مهم و گسترده ای در سازمان صورت گرفت که فهرست وار به برخی از آنها اشاره می شود:

- نهادینه کردن مقوله برنامه ریزی در سطح تصمیم گیری سازمان؛
- تاسیس نهاد مهم و تاثیرگذار مراکز مراقبت بعد از خروج در همه استان های کشور؛
- تقویت جایگاه مددکاری اجتماعی در زندان ها؛
- تقویت و استمرار مقوله مهم روان درمانی و مشاوره در سطح زندان ها و سراسری کردن این امر
- ارتقاء سطح تشکیلاتی و اداری و جذب نیروهای جدید؛
- تاسیس و راه اندازی اردوگاه های حرفه آموزی و اشتغال
- فعال نمودن بنگاه تعاون و حرفه آموزی زندان ها و نهادینه کردن امر خودکفایی زندان ها؛
- اصلاح آیین نامه زندان ها و توجه به امور فرهنگی و آموزشی زندانبانان؛
- جداسازی کامل نوجوانان و اطفال از زندان های کشور و تاسیس کانون های اصلاح و تربیت در اکثر مراکز استان ها
- تقویت مرکز آموزشی و پژوهشی سازمان زندان ها جهت تربیت کادر متخصص و نهادینه نمودن امر تحقیقات در زندان ها؛ و سرانجام ده ها برنامه ی دیگر

پنجمین رئیس سازمان زندان ها و اقدامات تامینی و تربیتی کشور را جناب آقای علی اکبر یساقی از سال 83 عهده دار شد و تا شهریور 1388 در این سمت فعالیت نمود. وی از ابتدای تصدی دغدغه ی خاصی نسبت به وضع زندان ها داشت و برنامه های کاری خود را در شش برنامه و اولویت مدنظر قرار داد که عبارتند از:

- اجرایی نمودن بند 14 از مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام در بخش قضایی با عنوان کاهش استفاده از مجازات زندان (حبس زدایی)
- جلوگیری از ورود مواد مخدر به زندان ها
- تفکیک و طبقه بندی زندانبانان
- بهبود وضعیت نیروی انسانی و آموزش کارکنان
- انتقال زندان های فرسوده و احداث زندان های جدید
- رعایت کرامت انسانی و حقوق شهروندی زندانبانان

که این برنامه ها و اولویت ها با تشکیل گروه های کاری در حال اجرا و پیگیری می باشد و تا حدود زیادی از اهداف این برنامه ها محقق شد. ششمین رئیس سازمان، جناب آقای غلامحسین اسماعیلی از سوی حضرت آیت اعلی لاریجانی از شهریور 1388 به عنوان رئیس سازمان منصوب شد و تا اردیبهشت 1393 این مسئولیت را به عهده داشت، مهمترین اولویت کاری جناب آقای اسماعیلی اجرای برنامه های فرهنگی در زندانبانان با محوریت قرآن و نماز و همچنین حاکمیت نظم و انضباط در زندانبانان و اصلاح آیین نامه اجرایی سازمان به ویژه آیین نامه اعطای مرخصی به زندانبانان اصلاح بود.

هفتمین رئیس سازمان جناب آقای دکتر اصغر جهانگیر از چهره های نام آشنای دانشگاهی و علمی، و از مدیران با سابقه و خوش فکر دستگاه قضایی است. رئیس مرکز حفاظت اطلاعات کل قوه قضاییه، از جمله مشاغل است که عهده دار آن بوده است. وی که از سابقه طولانی مدیریتی کلان در سطوح مختلف قضایی و اجرایی و همچنین عضویت در کمیته های تخصصی و علمی قوه قضاییه و دانشگاه ها و از سوابق تدریس متمادی در دانشگاههای معتبر برخوردار است در اردیبهشت ماه 1393 با حکم رئیس دستگاه قضا سکندار سازمان زندانبانان شده است تا برنامه های اصلاحی و تربیتی زندانبانان با رویکرد علمی شتاب بیشتری یابد. در ذیل به برخی اولویت های ترسیم شده از سوی این مدیر ارشد اشاره می شود:

- 1- نهادینه کردن مدیریت علمی در زندانها
- 2- حمایت مادی ، معنوی و آموزشی از منابع انسانی و ارتقای شان و منزلت آنان
- 3- توسعه برنامه های فرهنگی، آموزشی ، حرفه آموزی و اشتغال در زندانها
- 4- کاهش جمعیت کیفری با بهره گیری از ظرفیت های جدید قانونی
- 5- استفاده از تمامی ظرفیت ها برای بازگشت سعادتمندانه زندانیان به جامعه
- 6- افزایش نظارت در زندانها برای پیشگیری از شکل گیری کانون های آسیب زا
- 7- بهبود وضعیت قضایی زندانها خاصه تعیین تکلیف سریع زندانیان تحت قرار
- 8- ...